

ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКІВ УКРАЇНИ

Все більше банків приділяють значну увагу питанню покращення свого фінансового стану. Авторами досліджені методи оцінки фінансового стану банків, визначені їхні переваги та недоліки, проведена оцінка фінансового стану групи банків та наведені пропозиції щодо його оптимізації.

Банківська система – одна з найважливіших і невід’ємних структур ринкової економіки. Розвиток банків, товарного виробництва і обороту історично йшов паралельно і тісно переплітався. При цьому банки, проводячи грошові розрахунки і кредитуючи господарство та виступаючи посередниками у перерозподілі капіталів, істотно підвищують загальну ефективність виробництва, сприяють зростанню продуктивності суспільної праці. Економіка України також не є винятком, де, враховуючи її перехід від командно-адміністративної до ринкової системи, темп розвитку банківського сектору набуває все більших обертів.

Діяльність банків в умовах ринку підпорядковується загальним його законам, а відтак вимагає розробки адекватного механізму управління фінансовою діяльністю, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності банків. Важливу роль при цьому відіграє здатність банківських менеджерів визначити міру фінансової стійкості власного банку, банків-конкурентів та контрагентів. Саме тому однією із засад подальшого стрімкого розвитку банківської системи України, а відповідно й вирішення проблеми перехідного етапу розвитку національного господарства, є пошук шляхів оптимізації фінансового стану банків.

З моменту зародження банківської системи проблема фінансового стану банків завжди залишалась актуальною. Нові історичні обставини потребують і нових підходів до теоретичних аспектів даної проблеми, переосмислення їх з урахуванням нових реалій суспільного життя. Цим і пояснюється велика

кількість досліджень з даного питання, авторами яких є такі вчені-економісти, як Примостка Л.О., Герасимович А.М., Кочетков В.М., Парасій-Вергуненко І.М., Васюренко О.В., Щебиловок З.І., Бутинець Ф.Ф., Кириченко О.А, Панова Г.С., Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. та інші. Даний факт говорить про багатогранне і достатньо диференціальне дослідження теорії і практики з цього питання, що в свою чергу дає широкі можливості для подальшого дослідження.

Постановка завдання. Огляд економічної літератури свідчить про неоднозначність поглядів учених на питання визначення та оцінки фінансового стану банків.

Загальне визначення категорії фінансового стану надає колектив авторів під загальним керівництвом А.М. Поддєрьогіна, де зазначено, що фінансовий стан підприємства - це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [10, с. 260].

Взагалі не подається визначенню фінансового стану колективом авторів під загальним керівництвом А.М. Герасимовича, а лише вказується, що більшість методик поєднує чотири групи показників, що дають можливість оцінити фінансовий стан банку, виходячи із:

- 1) оцінки фінансової стійкості;
- 2) оцінки ділової активності;

**Олена
Неізвестна,**
старший викладач
кафедри
банківської справи
КЕІ ДВНЗ «КНЕУ
ім. Вадима
Гетьмана»,
Віталій Шишов,
бакалавр зі
спеціальності
«Банківська
справа»

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

- 3) оцінки ліквідності;
- 4) оцінки ефективності управління [1, с. 555].

Те ж саме можна спостерігати і в роботах Парасій-Вергуненко І.М. та Бутинця Ф.Ф. [2, с. 185; 6, с.286-287].

У працях українських та зарубіжних вчених можна зустріти ототожнення поняття «фінансовий стан» з поняттям «фінансова стійкість». Приклад того можна знайти у навчальному посібнику «Економічний аналіз діяльності комерційних банків» під авторством Васюренка О.В. та Волохатої Н.О., де розгляду поняття «фінансова стійкість» присвячено розділ «Визначення узагальнюючої оцінки фінансового стану комерційного банку». Зокрема, дана категорія висвітлюється так: «Фінансова стійкість комерційного банку – це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як економічної системи трансформації ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції та забезпечувати цілеспрямований розвиток, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища». При цьому складовими фінансової стійкості є:

- 1) стійкість капіталу;
- 2) ресурсна стійкість;
- 3) організаційно-функціональна стійкість [3, с. 368, 374].

Майже ідентичний підхід ми зустріли і у працях О.В. Крухмаля [4, с. 65-70].

З огляду на вищезазначене, надалі в даній роботі ми будемо використовувати поняття «фінансовий стан» та «фінансова стійкість» в єдиному контексті.

Метою даного дослідження є проведення вибіркового аналізу фінансового стану банків України та відповідно до результатів оцінки надання рекомендацій щодо його покращення.

Що стосується фінансової стійкості комерційних банків, то в арсеналі фінансового аналізу існує набір методологічних підходів її оцінювання. Успішне їх застосування напряму залежить від розуміння їх особливостей, вміння використовувати переваги та мінімізувати недоліки кожного з них.

Найбільш простим є коефіцієнтний метод, що ґрунтується на співставленні статей банківської звітності. Залежно від їх деталізації та взаємної комбінації

можна отримати досить значну кількість економічних показників. Їх чисельність допускає використовувати коефіцієнтний аналіз для повного, глибокого і всебічного дослідження. Жоден інший спосіб не дозволяє так детально дослідити діяльність банку і виявити специфічні риси його функціонування, як розгорнутий коефіцієнтний аналіз.

Коефіцієнтний аналіз вважається за доцільне застосовувати як основу для діагностики внутрішнього стану банку, як базу для інших методів оцінювання, які дозволяють визначити фінансову стійкість однією кількісною величиною, або як засіб уточнити чи деталізувати отримані іншим методом висновки, дослідити причини їхнього виникнення.

Потреба зведення висновків, отриманих коефіцієнтним методом, до однієї кількісної характеристики та порівняння банків призвели до створення інтегральних методів оцінювання, найбільше поширення з яких здобули система CAMELS [9], методика В. Кромонава [5] тощо. Вони успішно вирішують питання побудови узагальнюючої оцінки фінансової стійкості комерційних банків та дозволяють формувати на їх основі рейтинги. Суть інтегральних методів полягає в обранні базових показників, зважуванні їх на відповідні вагові коефіцієнти, які характеризують важливість (значимість) кожного базового показника, та в наступному визначенні узагальнюючої оцінки шляхом додавання чи добутку отриманих компонентів.

Інтегральні методи оцінювання найчастіше включають п'ять – сім базових показників. Збільшення їх числа вважається недоцільним, оскільки інформативність узагальнюючої оцінки знижується. Така ситуація дозволяє обмежитись більш загальною інформацією, яка доступна зовнішнім користувачам із засобів масової інформації. Зауважимо, що результат аналізу при цьому напряму залежить від якості базових даних. Якщо оцінку фінансової стійкості будувати на таких показниках, які погано відображають її основні фактори, можна отримати суттєві помилки. Іншим недоліком інтегральних методів оцінювання є потреба визначати вагові коефіцієнти експертним шля-

хом, що слугує фактором зниження об'єктивності.

Оскільки інтегральні методи оцінювання вимагають враховувати економічні показники всієї банківської сукупності або її частини, їх доцільно застосовувати для дистанційного аналізу фінансової стійкості банків. Результати оцінювання фінансової стійкості комерційних банків інтегральними методами переважно оформлюються у вигляді рейтингів.

Формалізовані методи оцінювання фінансової стійкості комерційних банків на сучасному етапі не є досить поширені в Україні, хоча в науці є загально визнаними. Застосування мате-

матично-статистичних методів виходить з намагання отримати більш адекватну оцінку фінансової стійкості комерційних банків на основі наявної інформації, аніж це можливо інтегральними методами, які вимагають врахування експертних уподобань. Математично-статистичні методи в переважній більшості не придатні для аналізу окремих банків та потребують врахування характеристик усієї сукупності, їх вбачається за доцільне рекомендувати для дистанційного аналізу банківської системи в цілому [7, с. 75-78].

У табл. 1 представлені методи оцінювання фінансової стійкості комерційних банків та їхні основні характеристики.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків [7, с. 76]

Назва	Концепція	Переваги	Недоліки	Сфера застосування
Коефіцієнтний метод	Фінансова стійкість визначається через обчислення набору економічних показників	<ul style="list-style-type: none"> – Проста обчислення; – Висока деталізація. 	<ul style="list-style-type: none"> – Відсутність узагальноючої оцінки фінансової стійкості; – Потреба в конфіденційній інформації для повноти аналізу; – Неможливість адекватного порівняння великої кількості банків; – Громіздкість. 	<ul style="list-style-type: none"> – Внутрішній банківський аудит; – Інспекційне обстеження
Інтегральні методи оцінювання (SAMELS, методика В. Кромонова, В. Науменка, інші)	Фінансова стійкість визначається як згортка базових показників	<ul style="list-style-type: none"> – Проста обчислення; – Визначення фінансової стійкості однією кількісною характеристикою; – Можливість порівняльного аналізу по великій сукупності банків; – Можливість обмежитись неконфіденційною інформацією. 	<ul style="list-style-type: none"> – Необхідність застосовувати експертні технології; – Неможливість теоретично визначити міру адекватності моделі; – Зсув акценту на місце у рейтингу. 	Дистанційний аналіз
Математично-статистичні методи А) Факторний аналіз	Фінансова стійкість визначається як латентна (прихована) величина, котра опосередковано проявляється у зафіксованих базових показниках. Кількісно визначається у матриці, елементи якої є парні коефіцієнти кореляції базових змінних. Фінансова стійкість розглядається як відстань точки простору, котра відповідає конкретному банку, до деякої дискримінаційної границі, що розмежовує фінансово стійкі та нестійкі банки	<ul style="list-style-type: none"> – Висока точність аналізу; – Кількісно контрольований рівень інформативності та адекватності моделі; – Мінімізація експертного втручання; – Допустимість обмежитись неконфіденційною інформацією. 	<ul style="list-style-type: none"> – Математична складність; – Потреба у спеціалізованому програмному забезпеченні; – Необхідність спеціальних знань у галузі теорії ймовірності та математичної статистики; – Потреба у наперед заданих орієнтирах проблемності; – Неадекватність аналізу для малої кількості банків. 	Дистанційний аналіз

Наочно порівнявши за допомогою розміщеної вище таблиці переваги та недоліки наявних методів для оцінки фінансового стану банків України, скористаємось методикою В.С. Кромонава (Додаток А), оскільки остання є незначною за обсягом і не потребує конфіденційної інформації.

Результати дослідження. Оцінку банків за даною методикою проведемо на прикладі найбільших банків України, а саме ЗАТ КБ «Приват-

Банк», ВАТ «Райффайзен Банк Аваль», АКІБ «УкрСиббанк», АКБСР «Укрсоцбанк», ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» за період з 2005 по 2007 р., скориставшись інформацією, поданою в їхній фінансовій звітності за відповідний строк.

Спочатку розрахуємо генеральний коефіцієнт надійності за даними банками. Результат цього розрахунку подамо у вигляді табл. 2.

Таблиця 2

**Динаміка генерального коефіцієнта надійності
за період 2005-2007 р.**

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	0,11	0,10	0,10
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,10	0,13	0,13
3	АКІБ «УкрСиббанк»	0,10	0,09	0,08
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	0,12	0,12	0,11
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	0,11	0,11	0,06

З табл. 2 видно, що, відповідно до методики В.С. Кромонава, показники жодного із досліджуваних банків за увесь період навіть близько не підходили до оптимального значення (відповідно до методики Кромонава В.С. оптимальне значення дорівнює 1), що, в свою чергу, свідчить про високий ступінь ризикованості діяльності

банків, оскільки рівень забезпечення покриття ризикованих вкладень банку його власним капіталом є дуже низьким.

Наступним етапом для нашого дослідження буде розрахунок коефіцієнта миттєвої ліквідності, результати розрахунку якого наведені в табл. 3.

Таблиця 3

**Динаміка коефіцієнта миттєвої ліквідності
за період 2005-2007 р.**

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	0,26	0,15	0,23
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,32	0,19	0,14
3	АКІБ «УкрСиббанк»	0,21	0,14	0,15
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	0,23	0,20	0,15
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	0,28	0,21	0,18

З табл. 3 ми бачимо, що значення коефіцієнта миттєвої ліквідності (нормативне значення - 1) не набагато кращі від попереднього показника. Отже, і в даному аспекті своєї діяльності українські банки «не виблискують». Жоден з банків, що досліджується, не використовує кошти клієнтів на вимогу як власні кредитні ресурси. Варто зауважити, що розрахований нами коефіцієнт миттєвої ліквідності за своїм значенням значно відріз-

няється від нормативу НБУ з такою ж назвою [8]. Пояснюється це використанням інших складових для його розрахунку (відповідно до методики В.С. Кромонава), а також використанням нами при проведенні обчислень лише інформації, поданої у балансах досліджуваних банків.

Наступний коефіцієнт для розрахунку, що пропонує В.С. Кромонав, – крос-коефіцієнт. Дані розрахунку наведені у табл. 4.

Динаміка крос-коефіцієнта за період 2005-2007 р.

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	0,96	0,95	0,98
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,97	0,96	0,94
3	АКІБ «УкрСиббанк»	1,00	0,97	0,96
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	1,15	0,98	0,97
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	0,94	0,96	0,95

Дані табл. 4 свідчать, що розрахунок крос-коефіцієнта вказує на ще більше відставання показників обраних банків від оптимального значення (оптимальне значення - 3). Розрахункові дані таблиці показують низький рівень трансформації в обраних для дослідження банках су-

марних зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та інвесторами у кредити, інвестиції та посередницькі послуги.

Перейдемо до оцінки генерального коефіцієнта ліквідності за обраними банками. Розрахунки наведені у табл. 5.

Таблиця 5

Динаміка генерального коефіцієнта ліквідності за період 2005-2007 р.

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	0,31	0,20	0,27
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,37	0,25	0,19
3	АКІБ «УкрСиббанк»	0,29	0,20	0,19
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	0,33	0,30	0,22
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	0,32	0,27	0,22

Як бачимо з даних табл. 5, значення генерального коефіцієнта ліквідності за обраними для дослідження банками також не відповідають нормативним значенням (оптимальна межа становить 1). Як і в попередніх випадках, у значеннях генерального коефіцієнта ліквідності також не помічається позитивна тенденція. Така ситуація говорить про низьку забезпеченість коштів, що довірені банкам клієнтами, ліквідними активами, нерухомістю, цінностями, тобто характеризує низьку здатність банків у разі неповернення виданих позик задоволь-

нити вимоги кредиторів у мінімальний термін.

Далі проаналізуємо динаміку коефіцієнта захищеності капіталу. Наочно це можна зробити за допомогою табл. 6.

Як свідчать дані таблиці 6, результати розрахунку коефіцієнта захищеності капіталу є дещо кращими від попередніх («Укрсоцбанк» та «УкрСиббанк» у 2005 році взагалі максимально наблизились до нормативного значення), хоча в цілому, знов таки, вони далекі від оптимального значення, яке дорівнює 1.

Таблиця 6

Динаміка коефіцієнта захищеності капіталу за період 2005-2007 рр.

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	0,49	0,41	0,33
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,54	0,52	0,38
3	АКІБ «УкрСиббанк»	0,90	0,58	0,44
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	0,95	0,76	0,64
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	0,41	0,54	0,67

Отже, банки недостатньо враховують інфляційні процеси і незначну частину активів розміщують у нерухомість, цінності та оснащення. Взагалі, цей показник використовується

як відносний показник фундаментальності банку.

Розрахуємо коефіцієнт фондової капіталізації прибутку обраної групи банків (табл. 7).

Таблиця 7

Динаміка коефіцієнта фондової капіталізації прибутку за період 2005-2007 р.

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	2,03	1,60	2,04
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	1,17	1,53	2,32
3	АКІБ «УкрСиббанк»	0,56	1,14	1,18
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	14,67	5,21	3,13
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	1,43	2,02	1,05

За даними табл. 7 можна зробити висновок, що нарешті спостерігається досягнення обраною групою банків нормативного значення коефіцієнта фондової капіталізації прибутку, встановленого Кромонівим В.С., хоча б одним банком (ним виявився «Укрсоцбанк»). При чому така відповідність нормативному значенню (дорівнює 3) за «Укрсоцбанком» спостерігається протягом усього досліджуваного періоду (хоча й має тенденцію до знижен-

ня). Варто зазначити, що динаміка коефіцієнта фондової капіталізації прибутку за всіма банками є значно кращою, ніж інших показників. Для подальшого поліпшення ситуації банкам необхідно збільшити розмір власного статутного капіталу.

Після підрахунку всіх необхідних коефіцієнтів залишається визначити рейтинг кожного з банків. Результати розрахунку підсумкової кількості балів наведені в табл. 8.

Таблиця 8

Динаміка підсумкового балу надійності банків за період 2005-2007 рр.

№	Банки	2005 рік	2006 рік	2007 рік
1	ЗАТ КБ «ПриватБанк»	23,74	18,51	21,45
2	ВАТ «Райффайзен Банк Аваль»	24,26	21,51	20,20
3	АКІБ «УкрСиббанк»	21,66	18,18	16,94
4	АКБСР «Укрсоцбанк»	48,13	29,66	22,79
5	ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України»	22,76	22,16	17,79

Дана рейтингова оцінка комерційних банків вказує на низький рівень їхньої надійності, яка в усіх випадках за останній рік є сумнівною. Винятком з такої сумної статистики є показники рейтингової оцінки «Укрсоцбанку» в 2005 році, коли можна було характеризувати банк як достатньо надійний. Повертаючись до рейтингу комерційних банків, можна сказати, що найвищий він за останній рік у того ж таки «Укрсоцбанку» (22,79 балів), який був найкращим протягом усього досліджуваного періоду. Далі у порядку спадання банки розмістились так: «ПриватБанк» (21,45 балів), «Райффайзен Банк Аваль» (20,20 балів) «УкрСиббанк» (17,79 балів) і «Укрсоцбанк» (16,94 балів).

Висновки

Таким чином, проводячи оцінку комерційних банків відповідно до методики В.С.Кромоніва, можна стверджувати, що найбільші банки України мають незадовільний фінансовий стан. Покращення фінансового стану досліджуваних банків вбачається насамперед у збалансованості активів із зобов'язаннями як за обсягами, так і за строками. Виходячи із сутності розрахованих показників, доцільними для покращення фінансового стану банків були б заходи щодо збільшенні статутного, власного та захищеного капіталів. Але збільшення захищеного капі-

талу обмежується статтею 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 25 відсотків капіталу банку). Що ж стосується статутного капіталу, то в умовах економічної кризи Базельський комітет не радить його збільшувати. Виходом може бути збільшення власного капіталу за рахунок підвищення прибутковості банківських операцій, зокрема, за рахунок кредитування та обслуговування реального сектору економіки. Підвищенню рівня капіталізації та поліпшення якості активів може сприяти здійснення реструктуризації банків. Опосередкованим заходом покращення фінансового стану може також бути підвищення рівня банківського менеджменту.

Як висновок, за даним дослідженням також можна зазначити, що за методикою В.С.Кромоніва не можна відобразити реальний стан функціонування комерційних банків. Дане твердження впливає з того, що, незважаючи на погані результати оцінки їх фінансової стійкості, досліджувані банки є найбільшими в Україні, а їх надійність підтверджують оцінки міжнародних рейтингових компаній. Тому методику В.С.Кромоніва можна використовувати швидше як допоміжну, а не основну.

Додаток А
Методика рейтингових показників В.С. Кромонава

Таблиця А.1

Методика рейтингових показників В.С. Кромонава [6]

Показник	Алгоритм розрахунку	Складові розрахунку	Характеристика	Оптимальна межа	Вагомість
1 Генеральний коефіцієнт надійності	$K_1 = K/AP$	К - власний капітал; АР - робочі активи	Показує рівень забезпечення покриття ризикованих вкладень банку його власним капіталом, за рахунок якого погашатимуться можливі збитки у разі неповернення будь-якого активу	1	45
2. Коефіцієнт ліквідності	$K_2 = LA/ПВ$	ЛА - ліквідні активи; ПВ - зобов'язання до запитання	Показує, чи використовує банк кошти клієнтів як власні кредитні ресурси	1	20
3. Прос-коефіцієнт	$K_3 = СЗ/AP$	СЗ - сумарні зобов'язання; АР - робочі активи	Показує рівень трансформації сумарних зобов'язань перед вкладниками, кредиторами та інвесторами у кредити, інвестиції та посередницькі послуги	3	10
4 Генеральний коефіцієнт ліквідності	$K_4 = (LA+ЗК)/СЗ$	ЗК - захищений капітал у вигляді будівель, обладнання, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів; ЛА - ліквідні активи; СЗ - сумарні зобов'язання	Показує забезпеченість коштів, що довірені банку клієнтами, ліквідними активами, нерухомістю, цінностями, тобто характеризує здатність банку в разі неповернення виданих позик задовольнити вимоги кредиторів у мінімальний термін	1	15
5. Коефіцієнт захищеності капіталу	$K_5 = ЗК/К$	ЗК - захищений капітал у вигляді будівель, обладнання, інвентарю, капвкладень, дорогоцінних металів; К - власний капітал	Показує, як банк враховує інфляційні процеси і яку частину активів розміщує у нерухомість, цінності та обладнання. Використовується як відносний показник фундаментальності банку: банки, засновані на короткій термін діяльності, не вкладають достатньо коштів у свій розвиток	1	5
6. Коефіцієнт фондової анігаляції прибутку	$K_6 = K/СК$	СК - статутний капітал; К - власний капітал	Характеризує ефективність діяльності і незалежність від окремих засновників	3	5

Перед тим як вирахувати загальний бал, кожному коефіцієнту присвоюється питома вага його значущості для клієнтів (з погляду авторів методики). Вирахування підсумкового балу надійності банку здійснюється за такою формулою:

$$N = 45 \cdot K1 : 1 + 20 \cdot K2 : 1 + 10 \cdot K3 : 3 + 15 \cdot K4 : 1 + 5 \cdot K5 : 1 + 5 \cdot K6 : 3.$$

Якщо отримане значення вище 40-50 балів, то банк вважають достатньо надійним, якщо нижче 25-30 балів, то надійність банку є сумнівною [6].

Література

1. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М.Герасимович, М.Д.Алексеєнко, І.М.Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А.М.Герасимовича.

2. Аналіз діяльності комерційних банків: навчальний посібник для вищих навчальних закладів за спеціальністю «Банківський менеджмент» / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця та проф. А.М. Герасимовича. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 384 с.

3. Васюренко О.В., Волохата Н.О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навчальний посібник. – К: Знання, 2006. – 311 с.

4. Крухмаль О.В. Теоретичні підходи до визначення поняття стійкості банку та її фінансової складової // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 12.

5. Методика Кромонава В.С. // <http://www.rbc.ru/kromonov.shtml>.

6. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 347 с.

7. Петриненко Л.Ю. Аналіз методів фінансової стійкості комерційних банків // Формування ринкових відносин в Україні. – 2002. – № 2.

8. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ №368 від 28.08.2001р.

9. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою SAMELS: Постанова Правління НБУ. № 117 від 08.05.2002р.

10. Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.